

شیوازی شیعی چنار نامیق له روانگه‌ی شیوازناسیی ئه‌رکییه‌وه

ئه‌قین ئاسۆس همه (تویژه‌ری به‌ریس)^I

مامۆستای یاریده‌ده‌هر، به‌شی کوردی، زانکۆی راپه‌رین

سافییه محمه‌ده ئه‌حمده^{II}

پروفسۆری یاریده‌ده‌هر، به‌شی کوردی، زانکۆی راپه‌رین

نوع مقاله: مقاله پژوهشی؛ تاریخ دریافت: ۱۰ آبان ۱۳۹۸؛ تاریخ پذیرش: ۸ اسفند ۱۳۹۸؛ صص ۱۹۹-۲۲۱

DOI: <https://www.doi.org/10.34785/J013.2020.659>

کورتیه

چکیده

سبک عبارت است از روشهای کاربردن زبان؛ هر بیانی به شیوه‌های گوناگون اجرا می‌شود که با هم تفاوت دارند. پژوهشگران با تحقیق و بررسی دریافته‌اند که بیان ادبی در قالب شعر رتبه بالاتری نسبت به بیان معمولی دارد. سبک نویسنده از همه این اصول و پایه‌هایی سرچشمه می‌گیرد، که در متن ادبی وجود دارد. شکی نیست، که هر متن ادبی شناسنامه‌ی نویسنده است، زیرا بیانگر هیجان، احساس و جهان‌بینی و عصری است که نویسنده در آن زندگی می‌کند. وظیفه سبک‌شناسی نیز مشخص نمودن پایه‌های اساسی سبک‌هایی است که متن ادبی را تشکیل می‌دهند، لذا کار اصلی سبک‌شناسی بررسی بنیادهای بیرونی و درونی متن ادبی است. از این دیدگاه چنار نامیق به عنوان یک شاعر زن که سبک مخصوص به خود را دارد و این سبک چند اصول هنری را در برمی‌گیرد؛ همین این سبب گشت این پژوهش را با عنوان سبک‌شناسی کارکردی اشعار چنار نامیق انجام دهیم و اشاره به آن شگردهایی کنیم که در سبک شعری این شاعر ظهور می‌کنند. پژوهش حاضر از دو بخش تشکیل شده است: در بخش نخست مفهوم سبک و سبک‌شناسی، گرایش‌های مختلف سبک‌شناسی، و سبک‌شناسی کارکردی توضیح دادیم. بخش دوم خوانش اشعار چنار نامیق بر اساس سبک‌شناسی کارکردی ارائه می‌دهد. در پایان، نتایج و دست‌آوردها بیان شده‌اند.

شیوازی بریتیه له ریگاکانی به‌کارهینانی زمان، هه‌ر ده‌برینیک به‌شیوازی جیاچیا گوزارشت ده‌کریت که جیاوازن له یه‌کتر. تویژه‌ران به‌سه‌رنجدان و لیوردبوونه‌وه گه‌یشتوننه‌ته ئه‌وه‌ی که ده‌برینی ئه‌ده‌بی پله‌ی شیعییه‌تی به‌رزتره له ده‌برینی ئاسایی؛ شیوازی نووسه‌ریش له هه‌موو ئه‌و بنه‌ما و ره‌ه‌ندانه سه‌رچاوه ده‌گریت که له ده‌قیتی ئه‌ده‌بیدا هه‌یه. گومان له‌وه‌دا نییه هه‌ر ده‌قیک ناسنامه‌ی خاوه‌نه‌که‌ی هه‌لده‌گریت، چونکه هه‌لقوولاوی هه‌ست و دنیابینی و ئه‌و قوناغه‌یه که تیبدا ژیاوه، به‌مه‌ش شیوازی نووسه‌ریک له نووسه‌ریکی تر جیاواز ده‌بیت. ئه‌رکی شیوازناسی دیاریکردنی ئه‌و بنه‌ما شیوازییانه‌یه که ده‌قیکی ئه‌ده‌بی لئ پی‌کدیت، له‌و رووه‌شه‌وه شیوازناسیی ئه‌رکی کار له‌سه‌ر بنیاتی ناوه‌وه و ده‌روه‌ی ده‌ق ده‌کات. له‌و سۆنگه‌یه‌وه چنار نامیق وه‌ک شاعیریکی ژن، شیوازی تایبه‌ت به‌خۆی هه‌یه و شیعه‌کانی چهند بنه‌مایه‌کی هونه‌ری له خۆ ده‌گرن. هه‌ر ئه‌مه‌ش وای کرد ئه‌م تویژینه‌وه‌یه به‌ناونیشانی شیوازی شیعی چنار نامیق له روانگه‌ی شیوازناسیی ئه‌رکییه‌وه ئاماده بکه‌ین و ئامازه به‌به‌شیک له‌و هونه‌رانه بکه‌ین که شیوازی شیعی شاعیریان ده‌رده‌خه‌ن. تویژینه‌وه‌که‌مان پیک دیت له دوو به‌شی سه‌ره‌کی: له‌به‌شی یه‌که‌مدا چه‌مکی شیوازی و شیوازناسی و شیوازناسیی ئه‌رکیمان روونکردۆته‌وه؛ له به‌شی دووه‌مدا شیعه‌کانی چنار نامیق له روانگه‌ی شیوازناسیی ئه‌رکی خراوه‌ته به‌ر باس.

واژگان کلیدی: سبک‌شناسی؛ چنار نامیق؛ پیام؛ فرستنده؛ سبک‌شناسی کارکردی

وشه‌گه‌لی سه‌ره‌کی: شیوازناسی؛ چنار نامیق؛ پیام؛ نیره؛ شیوازناسیی ئه‌رکی

^I avin.asos@uor.edu.krd

^{II} safya.kurde@uor.edu.krd

۱- پیشه‌کی

شیواز زاراوه‌یه کی فره‌هه‌ند و فره‌واتایه بۆ چه‌ندین واتا و مه‌به‌ستی جیا‌جیا، ته‌نانه‌ت له زۆربه‌ی بواره‌کانی ژیاندا به‌کار ده‌هینریت؛ هه‌ر وه‌ک بۆ شیوازی جل‌وبه‌رگ و شیوازی خانوو و سه‌یاره و شیوازی هه‌لسوکه‌وت کردنی مرۆفیش به‌کار ده‌هینریت. له‌بواره‌ی هونه‌ریشدا به‌شیوه‌یه‌کی گشتی ره‌نگی داوه‌ته‌وه، به‌لام ئه‌ده‌بیات زی‌تر گه‌شه‌ی به‌م چه‌مک و زاراوه‌یه‌دا و وه‌ک چه‌مکی ئه‌ده‌بی له‌ناو ژانره‌کانی ئه‌ده‌بیاتدا کاری له‌سه‌ر کرا. سه‌ره‌تای گرنجیدان و باسکردنی شیواز ده‌گه‌رپته‌وه بۆ یونانییه‌کان، به‌تایبه‌ت کاتی ئه‌رستۆ له‌کتیبی هونه‌ری دواندن‌دا باس له‌شیوازی وتاردان ده‌کات. له‌سه‌ره‌تاشدا شیواز وه‌ک باب‌ه‌تیک له‌باب‌ه‌ته‌کانی ره‌وانبیزی باسی لیه‌ده‌کرا، تا سه‌ده‌ی ۱۸ و ۱۹ له‌گه‌ل هاتنه‌ ئارای بونیادگه‌ره‌کان و فورمالیسته‌ رووسه‌کان، لیکۆلینه‌وه زمانه‌وانییه‌کان گواستراوه‌وه بۆ ناو ده‌قه ئه‌ده‌بییه‌کان و له‌و چوارچێوه‌یه‌دا کاریان له‌سه‌ر ده‌ق ده‌کرد. شیوازگه‌ریش چه‌ند ئاراسته‌ و ریبازیکی هه‌یه، یه‌کی له‌وانه «شیوازگه‌ری ئه‌رکی» یه‌ و به‌ لیکۆلینه‌وه‌کانی رۆمان جاکۆبسن و میشیل ریفاتیر په‌ره‌ی سه‌ند و کاری له‌سه‌ر کرا. شیوازگه‌ری ئه‌رکی کار له‌سه‌ر کرده‌ی گه‌یاندن ده‌کات له‌ناو پرۆسه‌ی ده‌ق‌دا، ره‌گه‌زه‌کانی ئه‌م کرده‌یه‌ ده‌ست نیشان ده‌کات. چنار نامیق، ژنه‌ شاعیر و نووسه‌ریکی کورده‌ که له‌ چوارچێوه‌ی ده‌قه‌ شیعرییه‌کانیدا له‌ریی که‌ره‌سه‌ زمانیه‌ کانه‌وه‌ په‌یامی خۆی ده‌گه‌یه‌نیت و توانیوه‌تی ده‌قگه‌لیکی جوان بخولقینیت. له‌م توێژینه‌وه‌یه‌دا له‌به‌شی یه‌که‌مدا به‌شیوه‌یه‌کی تیوری باس له‌چه‌مکی شیواز و شیوازگه‌ری و شیوازگه‌ری ئه‌رکی ده‌که‌ین و له‌به‌شی دووه‌مدا به‌شیوه‌یه‌کی پراکتیکی له‌ژێر رۆشنایی شیوازگه‌ری ئه‌رکی ده‌قه‌کانی شاعیر ده‌خه‌ینه‌ روو.

۲- چه‌مکی شیواز و شیوازی

سه‌باره‌ت به‌ په‌یدا‌بوونی وشه‌ی شیواز^۱ و بنچینه‌ی زاراوه‌ که‌ رای جیاواز هه‌یه. هه‌روه‌ک پێیان وایه له «stilū» ی لاتینییه‌وه وه‌رگیراوه، به‌ واتای هه‌لکۆله‌ردیت، له‌بواره‌ی نووسینیشدا به‌مانای ریگایه‌ک بۆ نووسین به‌کار دیت به‌مه‌بستی گه‌یاندن په‌یامیکی ئه‌ده‌بی (بیرجیرو، ۱۹۹۴: ۱۷). هه‌روه‌ها له‌رووی فره‌هه‌نگیه‌وه به‌چه‌ند جوړیک واتا که‌ی لیک‌دراوه‌ته‌وه. له‌لسان‌العربی ئیبن مه‌نزور-دا هاتوو «الأسلوب»: نووسینه‌وه به‌دار خورما، هه‌موو ریگه‌یه‌کی په‌په‌وه‌کراو شیوازه. شیواز ریگا و روخسار و ریباز و هونه‌ره؛ ده‌لین: فلان که‌س شیوازی هه‌له‌یه له‌قسه‌کردندا (ابن منظور، ۱۹۷۹: ۳۰۵۸). لیه‌دا شیواز وه‌کوو ریگا و ریبازیکی و یا به‌هونه‌ر دانراوه. له‌فره‌هه‌نگی هه‌نبانه‌ بۆرینه‌شدا به‌واتای شیواز، شکل و ته‌رح، شیوازی له‌کاکه‌م ده‌کات، راهاتن (موکریان،

¹ Style.

۱۳۸۴: ۵۰۲). لیره شدا به واتای روخسار و ئاکار هاتووه، بهو شیوهیه وشه که وه ک زاراوهیه کی جیگیر و سهر به خو له یه ک واتادا نه ماوه ته وه، به لکوو به تیپه ربوونی کات گورانی به سهردا هاتووه، تا گه یشتوته ئه و قوناغهی ئیستای. زاراوهی شیواز له بواری ئه ده بیدا به گشتی بو شیوازی دهر برین و گوزارشتکردنی نووسهر به کاردیت، به مه بهستی گه یاندنی په یام و هه لچوون و هه ست و بوچوونه کانی. ههر نووسهر یکیش ریگایه کی تایبته به خوئی هه یه که له دواتردا ده بیته خالی جیا که ره وه بوئی.

شیواز وه ک چه مکیکی ئه ده بی پیناسهی جیا جیای بو کراوه، چونکه زاراوهیه کی فره ره هه نده و په یوه سته به لایه نی زمان و ره وان بیژییه وه. شیواز وه ک لقیکی ئه ده بیاتناسی نزیک له ره خنه ئه رکی دیار بکردنی شیوازی ده ق و ژانر و خودی نووسهره. له چوارچیوهی کاریگه رییه کومه لایه تی و رامیاری و هزری. به واتایه کی گشتی شیواز واتا کارکردن له سهر ده ق و چوینییه تی پیکه اته و دهر برینی ئه وه ده قه (سلیمان، ۲۰۰۴: ۷). یان شیواز بریتییه له ریگاکانی به کاره یانی زمان (عبدالوا، ۲۰۱۲: ۹). هه روه ها بیرمندان و نووسهران ههر یه که یان له روانگهی جیاوازه وه لئی دوان، زوربه ی ئه وانهی باسیان له چه مکی شیواز کردووه، له سی روانگهی جیاوازه وه لئی دوان.

۲-۱- روانگهی نووسهر

لیره دا باس له و شیوازه تایبته تییه ی نووسهر ده کریت که ده قه که ی دارشتووه. پیمان وایه، ههر نووسهر یک شیوازیکی تایبته به خوئی هه یه. ئه م بوچوونه ش له گه ل سهره لدانی میژووی شیوازه گه ریدا هاتوته کایه وه. ئه م بوچوونه نووسهر و شیوازه که ی به جوړیک یه ک ده خات که هیچ جیاوازییه ک له نیوانیاندا نییه و لیک ناپچرین (ئه حمده، ۲۰۱۴: ۲۷). چونکه نووسهر کاتیک ده قیک ده نووسیت، شوین په نجهی خوئی له سهر تومار ده کات و دهر بری سوژ و هه سته خودییه کانی خوئییه تی. جورج بوفون به رابه ری ئه م روانگهی ده نریت و له و باره یه وه گوتوویه تی: شیواز خودی مروف خوئییه تی (بن ذریل، ۲۰۰۰: ۴۳). ئه م بوچوونه ی بوفون کاریگه ری له سهر نووسهرانی تر دروستکرد و له دواتردا کومه لیک شیوازناس روانینه کانیاں له سهر ئه و بنه مایه دامه زراند، له وان هه ش شوپنهاور، فلوییر و ماکس جاکوب هه روه ها نووسهر لایه نی دهررونی و بابه ته تایبته تییه کانی خوئی تیکه ل به ده قه که ی ده کات و ئه مه ش له بوچوونه کانی سپیتزردا رنگی دایه وه. به شیک له نووسهران چه شنی سپیتزر شیواز له په یوه ندی دهررونی نووسهر و تیکستدا ده بینن، واته گرنگی به پرۆسه ی دهررونی خولقاندنی تیکست ده دن (احمد، ۲۰۰۸: ۲۲). هه روه ها شیخ نوری شیخ سالح له و باره یه وه ده لیت: ئوسلوب به و ته رزی مه خسوسی به یانییه ده لین که ههر خه تیبیک یا ههر موهر بریک ئه وه ی له ده ماغییه تی ئیفاده ی ئه کات (ئه حمده،

۲۰۱۴: ۲۸). واته هەر وتاریژیژیک یا هەر نووسه‌ریک ئه‌وه‌ی له هزر و میشکی دایه به‌یانی ده کات و ده‌ریده‌خات، به‌و شیوه‌یه لایه‌نگرانی ئه‌و روانگه‌یه، پێیان وابوو نووسه‌ر سه‌رچاوه‌ی ده‌رپرینی ده‌قه و شیوازی ده‌قیس له روانگه‌ی بیر و هه‌ستی نووسه‌ره‌وه سه‌رچاوه ده‌گریت.

۲-۲- روانگه‌ی خوینهر

خوینهر به‌کێکه له فاکته‌ره سه‌ره‌کییه‌کانی کرده‌ی گه‌یاندن. بێ خوینهر ئه‌و کرده‌یه دروست نابیت، هه‌روه‌ها راده‌ی تیگه‌یشتن و کاریگه‌ربوون هه‌ر له ریگه‌ی خوینهره‌وه ده‌بیت. نووسه‌ر کاتیکی ده‌قیک ده‌نووسیت ته‌نها بۆ خۆی ناووسیت به‌لکو وه‌کوو په‌یامیک ده‌گات به‌ خوینهر و به‌رامبه‌ر، جا ئه‌گه‌ر خوینهریک نه‌بیت پێشوازی له‌و ده‌قه بکات، ئه‌وا په‌یامه‌که‌ی ناگاته مه‌به‌ست. رۆلی خوینهر گرنگ و کاریگه‌ره، هه‌روه‌ک چۆن هه‌یچ ده‌قیک بێ خاوه‌ن نییه، به‌هه‌مان شیوه هه‌یچ تیگه‌یشتن و کاریگه‌رییه‌ک و گه‌یاندنیکیش بێ خوینهر نابیت، چونکه دواچار هه‌ر خوینهره بریار له سه‌ر په‌سه‌ندی و ناپه‌سه‌ندی ده‌قیک ده‌دات (سلیمان، ۲۰۰۴: ۲۲). سه‌ره‌تای ئه‌م بۆچوونه‌ش ده‌گه‌ریته‌وه بۆ لای یۆنانییه‌کان، چونکه بیرمه‌نده یۆنانییه‌کان کاریان له سه‌ر قانع کردن ده‌کرد. به‌ واتایه‌کی تر کاریان له سه‌ر ئه‌وه ده‌کرد چۆن له‌ ریی ده‌قیکه‌وه وه‌رگر قانع بکه‌ن، به‌ تابه‌ت له تراژیدیا و کۆمیدیاکانیادا زیاتر ره‌نگی دابوو. ئه‌رستۆ له دیارترین ئه‌و بیرمه‌ندانیه‌که له کتیی هونه‌ری وتا-دا باسی شیوازی کردوه و ده‌لێت که گرنگ نییه مرۆف بزانی چی ده‌لێت، به‌لکو بزانی چۆنی ده‌لی (ارسطو، ۱۹۷۹: ۱۷۹). ئه‌رستۆ پینی وایه پێویسته مرۆف گوزارشت له ده‌ربرینه‌کانی بکات و بتوانیت کاریگه‌ری له سه‌ر به‌رامبه‌ر دروست بکات؛ هه‌ر بۆیه له به‌شی سییه‌می کتیه‌به‌یدا، ره‌گه‌زه‌کانی قانع کردن له کاتی قسه‌کردندا ده‌ست-نیشان ده‌کات و ده‌لێت پێویسته له کاتی قسه‌کردندا ره‌چاوی سێ شت بکریت: یه‌که‌میان ئامرازه‌کانی قه‌ناعت پێکردن، دووه‌میان شیواز یا زمانی به‌کارهێنان، سێیه‌میان ریکخستنی به‌شه‌کانی ئاخاوتن (ارسطو، ۱۹۷۹: ۱۸۱). هه‌ر بۆیه شیواز لای یۆنانییه‌کان له سه‌ر بنه‌مای خوینهر بنیات نرابوو. دوا به‌ دوا ئه‌وان شیوازه‌ره‌ نوێکان به‌ تابه‌ت ریفاتیر به‌ پێشه‌نگی ئه‌م روانگه‌یه داده‌نریت و پێی وابوو شیواز بریتیه‌یه له‌ ده‌رخستن و دره‌وشاندنه‌وه‌ی هه‌ندی ره‌گه‌زی زنجیره‌ی ئاخاوتن که سه‌رنجی خوینهر به‌ جوړیک راده‌کیشی، ئه‌گه‌ر بێ ئاگا بیت ده‌ق ده‌شیوینی، ئه‌گه‌ر لیکیشی بداته‌وه و شی‌بکاته‌وه ئه‌وا چه‌ندین واتای جیاکه‌ره‌وه‌ی تابه‌ته‌ی ده‌ست ده‌که‌وێت (المسدی، ۱۹۷۷: ۸۳). لێره‌دا زمانی نووسینی ده‌ق کاریگه‌ری لای خوینهر دروست ده‌کات. خوینهریش ئاست و چه‌ندایه‌تی ئه‌و کاریگه‌رییه دیارده‌کات؛ هه‌ر بۆیه نووسه‌ر ده‌بێ ره‌چاوی ئه‌وه بکات بۆ کێ ده‌نووسیت و چۆن ده‌نووسیت؟ چونکه نووسه‌ر له پێناو گه‌یاندن په‌یامه‌که‌ی به‌ خوینهر ده‌نووسیت، ئه‌مه‌ش کاریگه‌ری له سه‌ر ده‌قه‌که و چۆنیه‌تی لێ تیگه‌یشتنی

دروست ده کات؛ هەر بۆیه دارپژه رانی ئه و روانگه یه، خوینهر به ره گه زیکی گرنگ ده زانن له کرده ی گه یاندندا و به سهنگی مهحه کی سه رکه وتنی نووسهر و دهقی داده نین.

۲-۳- له روانگه ی دهقه وه

دهق یه کیکه له بنه ما سه ره کییه کانی سی کوچکی کرده ی گه یاندن. هەر کرده یه کی گه یاندنیش له سه ر سی بنه ما وه ستاوه ته وه ئه وانیش نووسهر، دهق، خوینهره. دهق ئه لقه ی به یه ک گه یاندنی نووسهر و خوینهره. لیکۆلینه وه له دهق و کارکردن له سه ر پیکهاته ی دهق ده گه رپته وه بۆ بونیادگه ره کان، به تایبه تیش بیروراکانی فردینان دی سۆسیر له بواری زمانه وانی دا. سۆسیر جیاوازی له نیوان زمان و ئاخاوتندا کرد، ئه ویش له سه ر ئه و بنه مایه ی زمان له بنچینه دا سیسته میکی کۆمه لایه تیه و ئاخاوتن چالاکیه کی تاکه که سییه (بوقره، ۲۰۱۶: ۳۲). ههروه ها بونیادگه ره کان کاریان له سه ر دهق و پیکهاته ی دهق کرد. سه ره تاش کاریان له سه ر زمان کرد، دواتر له ناو کرده ی ئاخاوتن له ریی که ره سه کانی زمانه وه گه رانه وه بۆ ناو دهقی ئه ده بی و له وپه بنه ما و شیوازه کانی دهقیان خسته روو (سلدن، ۱۹۹۸: ۱۱۷-۱۱۸). له بهر کاریگه ری دهق له سه ر بیری خوینهر و چۆنییه تی به کارهینانی له لایهن نووسه ره وه؛ بۆیه شیوازه گه ره نوپکان زیاتر ئه م روانگه یه به په سه ندر ده زانن له دیاریکردنی شیواز و کارکردن له سه ری. ههروه ک ریقاتیر ده لیت: چه مکی دهق په یوه سه ته به ئه ده بییه ت، ئه ده بییه تیش په یوه سه ته به شیوازی تاکیه تی و تایبه تی، شیوازی بریتیه له دهق (ئه حمه د، ۲۰۱۴: ۳۸). دهق به کاریگه رترین بنه ما داده نریت له دیاریکردنی شیوازا، چونکه شیوازه گه ر بۆ ئه وه ی بتوانیت بنه ما کانی شیواز دیاری بکات ئه وا له ریی دهقه وه ده توانیت به جوړیک مامه له بکات که هه م په یام و مه به سته ی نووسهر هه میش بنه ما ده لالی و پیکهاته یه کانی دهقه که دیاری بکات. هه ر بۆیه شیوازه کانه کان هه ر یه که یان به پیی یه کیک له م روانگانه کار له سه ر دیاریکردنی شیواز ده که ن. به لام له ریی دهقه وه سه رکه وتووترین ریگه یانه، چونکه نووسهر له ریی دهقه وه گوزارشت له ده برین و بۆچوونه کانی ده کات و خوینهریش له ریی دهقه وه ده گات به په یام و مه به سته ی نووسهر. شیواز دوا ی ئه وه ی وه ک زانستیک خۆی له بواری ئه ده بیاتدا بینیه وه و به زانستی شیواز یا شیوازه گه ری ناسرا.

شیوازه کانی، زانستی شیوازه، به و واتایه ی که زانستیکه کار له سه ر ده ستنیشان کردنی شیوازه جیا جیا کان ده کات. له زمانی ئینگلیزیدا زاوه ی «Stylistics» به کار ده هینریت. له زمانی عه ره بیدا «الأسلوبية، علم الأسلوب» و له فارسیدا «سبک شناسی» بۆ به کار ده هینریت. شیوازه گه ری وه ک زانستیک له دوا ی گه شه سه ندنی لیکۆلینه وه زمانیه کان و سه ره له دانی لیکۆلینه وه بونیادگه ربیه کان هاته ئاراوه. شیوازه گه ری به یه کیک له لقه کانی زمانه وانی نووی

داده‌نریت هاوشیوهی شیعییهت و سیمۆلۆژیا و کار له‌سه‌ر شیوازی دهق و پیکهاته و په‌یامی دهق ده‌کات. (حمدای، ۲۰۱۶: ۷). شیوازاناسی کار له‌سه‌ر بنه‌ما زمانی و پیکهاته‌یه‌یه‌کانی دهق ده‌کات. پنی‌ر جیروۆ له‌پیناسه‌ی شیواز‌گه‌ریدا به‌رگری له‌و رایه‌ ده‌کات که پنی‌ وایه شیواز‌گه‌ری بریتیه‌ له‌و زانسته‌ی له‌ ده‌برینی زمانی ده‌کۆلیته‌وه (۱۹۹۴: ۴۷). هه‌روه‌ها پنی‌وایه‌ نوڤالس یه‌که‌م که‌سه‌ که‌ زاراوه‌ی شیواز‌گه‌ری به‌کار هیناوه‌. شیواز‌گه‌ری لای‌ ئه‌و به‌شیک بوو له‌ ره‌وانبیزی، هه‌روه‌ها هیلانگ له‌ سالی ۱۸۳۷ له‌ دوای ئه‌و ده‌لیت: شیواز‌گه‌ری کاریکی ره‌وانبیزییه‌ (بیرجیروۆ، ۱۹۹۴: ۹). هه‌ر بۆیه‌ به‌شیک له‌ شیوازاناسه‌کان شیواز‌گه‌رییان ده‌به‌سته‌وه‌ به‌ ره‌وانبیزییه‌وه‌. هه‌روه‌ک له‌ سه‌ره‌تاشدا له‌ بابه‌ته‌ ره‌وانبیزییه‌کانه‌وه‌ به‌ره‌و شیواز و شیوازاناسی هه‌نگاویان نا. به‌و واتایه‌ی وه‌ک زانستیک کار له‌ سه‌ر بنه‌ما زمانی و پیکهاته‌یه‌یه‌کانی ده‌قتیک ده‌کات. ده‌توانین بلین شیواز‌گه‌ری بریتیه‌ له‌و زانسته‌ نوپیه‌ی له‌ تایه‌تمه‌ندییه‌ زمانییه‌کانی گوتاری ئه‌ده‌بی ده‌کۆلیته‌وه‌ و حه‌قیقه‌تی ئه‌و شیوازانه‌ ده‌رده‌خات که‌ نووسه‌ران له‌ نووسینی ده‌قتیکی ئه‌ده‌بیدا په‌یره‌وی لیده‌که‌ن. دوا به‌ دوای گه‌شه‌سه‌ندنی شیوازاناسی له‌ سه‌ده‌ی بیستدا شیواز‌گه‌ری وه‌ک زانستیک له‌ لایه‌ن شیوازاناسه‌کانه‌وه‌ گرنگی زیاتری پیدراو چه‌ندین ئاراسته‌ی جیا‌جیای لی‌ په‌یدا بووکه‌ لیره‌دا به‌کورتی هه‌ریه‌ک له‌و ریبازانه‌ باس ده‌که‌ین.

۳- ئاراسته‌کانی شیوازاناسی

گه‌لێک ریباز و قوتابخانه‌ی شیوازاناسی هه‌ن، هه‌ر نووسه‌ر و شاره‌زا و لیکۆله‌ریکی ئه‌و بواره‌ له‌ گۆشه‌نیگا و تیروانینی تایبه‌ت به‌ خۆی و له‌ سۆنگه‌یه‌کی دیاریکراوه‌، جوړیکی دیاری کردوو که‌ میتۆد و بنه‌ما و شیوه‌ی کارکردنی جیاوازه‌ له‌ گه‌ل یه‌کیکی تر. به‌ شیوه‌یه‌کی گشتی ئه‌وانه‌ی له‌ ژیده‌ره‌کانی شیواز‌گه‌ری ئاماژه‌یان پیکراوه‌ و له‌ خواره‌وه‌دا باسیان ده‌که‌ین.

۳-۱- ئاراسته‌ی ده‌برینی (شیوازاناسیی وه‌سفی)

بنه‌ماکانی ئه‌م ئاراسته‌یه‌ پشتی به‌ بۆچوونه‌کانی چارلس بالی ده‌به‌ستیت. زۆر جاریش به‌ پرۆگرامی «وه‌سفی چارلس بالی» ده‌ناسریت که‌ کاری له‌ سه‌ر زمان و کرده‌ زمانییه‌کان ده‌کرد که‌ هه‌ریه‌که‌یان به‌ ریگه‌ی جیاواز گوزارشتیان لی‌ ده‌کریت. پنی‌ وایه‌ شیواز‌گه‌ری ده‌برین بریتیه‌ له‌ ده‌برینی بیر به‌ ریگه‌ی جیاواز. هه‌ریه‌که‌ له‌و بیرۆکانه‌ ریگای جیاوازیان هه‌یه‌ بۆ گوزارشت کردنیان، هه‌ر ئه‌مه‌شه‌ گۆرانکاری له‌ شیوازی ده‌بریندا ده‌کات (بیرجیروۆ، ۱۹۹۴: ۵۳). ئه‌و بیرۆکانه‌ش له‌ ری‌ کرده‌ زمانییه‌کانه‌وه‌ گوزارشتیان لیده‌کریت. بالی‌ش له‌ ری‌ جیاکردنه‌وه‌ی ئه‌و ده‌برینه‌ له‌ یه‌کتر شیوازاناسیی ده‌برینی دامه‌زراند و به‌ شیوه‌یه‌کی جیاوازتر له‌ ره‌وانبیزی‌زانه‌کانی پینش خۆی بۆ مه‌سه‌له‌ی شیواز و ره‌وانبیزی ده‌یروانی. ئه‌و پنی‌ وایه‌ بوو

لايەنى سۆزدارى و ھەستى نووسەر كار لە سەر دەبرىنەكانى دەكات. شېۋازگەرى بە لاي بالى - يەو لە بنچىنەدا ديارىكردنى وزەى شاراوەى دەبرىنى زمانە لاي تاك. بابەتى شېۋازگەرى لېكۆلېنەوھى بە ھى سۆزدارى زمانە يان لېكۆلېنەوھى كايەكانى دەبرىنى زمانە لە رووى ناوەرۆكى وپژدانىيەوھ (بوھسون، ۲۰۰۴: ۳۸). ئەم ئاراستەيەى شېۋازناسى كار لە سەر پېكھاتە دەلالى و زمانىيەكان دەكات، ھەرۆك چۆن ھەر دەبرىنېك بە رېگاي جياواز گوزارشتى لېدەكرېت، بە ھەمان شېوھ واتا و مەبەستى جياوازش لاي وەرگر يا خويئەر دروست دەكات. شېۋازناسى دەبرىن واي دەبىنېت دەق خوي گوزارشت لە واتا جياوازهكانى خوي دەكات. ئەمەش لە رېى تايبەمەندىيە زمانىيەكەيەوھ، كە جياي دەكاتەوھ لە دەقېكى تر (حكەم، ۲۰۱۲: ۱۵)؛ ھەر بۆيە لاي ئەم ئاراستەيە ھەموو دەبرىنېك بەھاي خوي و تايبەتمەندى خوي ھەيە. ئەم بۆچوونەى بالى بۆ شېۋازگەرى لە سەدەى بىست زياتر گرنگى بە بابەتى شېۋازگەرى و پەيوەندى شېۋازگەرى بە زمانەوانىيەوھ دەرخست دا، ھەر ئەمەش وايكرد كە ئاراستەى شېۋازگەرى تر بېنە ئاراوھ.

۳-۲- ئاراستەى كەسى يا تاك

ئەم ئاراستەيە پشتى بە بۆچوونەكانى ليو سپىتزر دەبەستېت لە دوای بۆچوونەكانى بالى ھاتە كايەوھ. لە پەيوەندى دەبرىن بە تاك يا ئەو كۆمەلگايە يا ئەو ھۆكارەى ئەو دەبرىنەى ھىناوھتە ئاراوھ دەكۆلېتەوھ. شېۋازگەرى كەسى برىتېيە لە كاركردن لە سەر پەيوەندى ئەو دەبرىنەنى تاك گوزارشتى لى دەكات يا ئەو كۆمەلگايەى ئەو دەبرىنەى تېدا لە دايك بووھ (عياش، ۲۰۰۲: ۴۳). ليو سپىزر كارى لە سەر شېۋازى تاك وەك نووسەر و شېۋازى نەتەوھ كرد، واتە جۆرەكانى شېۋازى دەست نىشان كرد، چونكە ھەر نووسەرېك شېۋازى تايبەت بە خوي ھەيە كە دەبرى بىر و ھەستەكانى خويەتى. ھەرۆھە ھەر نەتەوھەيە كيش شېۋازى تايبەت بە خوي ھەيە كە سىما و خەسلەتى جياكەرەوھى خوي ھەيە و جياي دەكاتەوھ لە نەتەوھەيەكى تر. شېۋازناسى كەسى تەنھا كار لە سەر لايەنى زمانى دەق و بىرى نووسەر ناكات، بەلكوو كار لە سەر بارودۆخى نووسەرىش دەكات و لايەنى دەروونى نووسەرىش لە بەر چاو دەگرېت. تەنھا كار لە سەر پېكھاتەى زمانەوانى گوتارى ئەدەبى ناكات، بەلكو بارودۆخى نووسەرىش لە بەر چاو دەگرېت وەك خاوەنى بەرھەمەكە يا خاوەنى ئەو گوتارە ئەدەبىيە؛ ھەر بۆيە شېۋازناسى كەسى كار لە سەر پەيوەندى دەق و بارودۆخى دەروونى نووسەرىش دەكا (تاورىريت، ۲۰۱۰: ۱۶۸). بەمەش بارودۆخى دەروونى نووسەر كار لە سەر شېۋازى دەبرىن و شېۋازى دەق دەكات، ھەرۆھە زور جارىش كار لە سەر چىژى دەق دەكات.

۳-۳- ئاراسته‌ی ئاماری

شیوازناسی ئاماری به‌ره‌و به‌زانست کردنی ئەده‌بیات هه‌نگاو ده‌نیت و هه‌وڵ ده‌دات سیمایه‌کی باب‌ه‌تیانه به‌ لیکۆلینه‌وه‌ی شیوازی به‌خشیت. شیوازناسی ئاماری له‌ لیکۆلینه‌وه‌ی شیوازگه‌ریدا له‌و ره‌ه‌نده‌ باب‌ه‌تیانه‌ ده‌کۆلێته‌وه‌ که به‌ هۆیه‌وه‌ ده‌توانرێت شیوازیک له‌ شیوازیکی تر جیا‌بکرێته‌وه‌ (مصلوح، ۱۹۹۲: ۵۱). ئەم ئاراسته‌یه‌ وه‌ک ئاراسته‌یه‌کی سه‌ربه‌خۆ کار ناکات، به‌لکو له‌ خزمه‌ت ئاراسته‌کانی تردا کار ده‌کات بۆ دیاریکردنی ره‌ه‌نده‌کانی شیواز. شیوازناسی ئاماری خۆی رێبازیکی شیوازناسی سه‌ربه‌خۆ نییه‌، به‌لکو جوړیکی لیکۆلینه‌وه‌ی شیوازه‌ که له‌ خزمه‌ت رێبازه‌کانی تردا کار ده‌کات. هه‌ندیک له‌ شیوازناسان له‌ گه‌ڵ ئەوه‌ نین که باب‌ه‌تی شیواز بکه‌وێته‌ چوارچۆیه‌ی ئامار و ماتماتیک، به‌ تایبه‌ت له‌ بواری ئەده‌بدا، که باب‌ه‌تی هه‌ست و سۆز و بیر له‌ گه‌ڵ هاوکێشه‌ وشک و رووته‌کانی ماتماتیک ناگونجێت. به‌لام زۆر له‌ شیوازناسان پێیان وایه‌ که ئامار ئامرازیکی له‌باره‌ بۆ توێژینه‌وه‌ و شیکردنه‌وه‌ی شیواز به‌تایبه‌ت له‌ ئاستی زماندا (چالی، ۲۰۰۸: ۳۸). واته‌ دوو را‌هه‌یه‌ له‌ سه‌ر په‌سه‌ندی و ناپه‌سه‌ندی ئەو شیوازناسیه‌. شیوازناسی ئاماری زۆر جار کار له‌ سه‌ر لادانه‌کان و چه‌ندی‌تی و چۆنیه‌تی لادانه‌ زمانیه‌کان ده‌کات؛ به‌ واتایه‌کی تر، کار له‌ سه‌ر پیکهاته‌ی زمانی و رێژه‌ی به‌کاره‌ینانی که‌ره‌سه‌ زمانیه‌کان و بنه‌ما زمانه‌وانیه‌کان ده‌کات، بۆ ئەم مه‌به‌سته‌ش پشت به‌ هاوکێشه‌ی «بوزیمان» ده‌به‌ستن بۆ دیاریکردنی ئامار و داتای به‌کاره‌ینانی هه‌ریه‌ک له‌و باب‌ه‌تانه‌. ئەم هاوکێشه‌یه‌ به‌کار‌دێت بۆ پێوانه‌کردنی ئەو تایبه‌تمه‌ندیانه‌ و دیاریکردنی تایبه‌تمه‌ندییه‌کانی زمانی ئەده‌بی که‌ هه‌ر به‌ هاوکێشه‌ی «بوزیمان» ناسراوه‌ که بۆ زانای ئەلمانی، بوزیمان، ده‌گه‌رێته‌وه‌ و یه‌که‌م که‌سه‌ به‌ کاری هێناوه‌. ئەم هاوکێشه‌یه‌ له‌ سه‌ر دیاریکردنی رێژه‌ی گوزارشت‌کردنی رووداو بۆ گوزارشت‌کردنی وه‌سف ده‌وه‌ستی، بۆ جیا‌کردنه‌وه‌ی هه‌ندیک له‌ جوړه‌کانی ده‌ق (مصلوح، ۱۹۹۲: ۷۴) له‌ دواتریشدا له‌ لایه‌ن شیوازناسه‌کانی تر گرنگی زیاتر به‌و ئاراسته‌یه‌ درا و زیاتر کاری له‌ سه‌ر کرا.

۴- شیوازناسی ئه‌رکی

یه‌کیه‌ له‌ دیارترین ئاراسته‌کانی شیوازناسی، پشت به‌ بۆچوونه‌کانی رۆمان یاکۆبسن و میشیل ریفاتییر ده‌به‌ستیت. هه‌ریه‌ک له‌و شیوازگه‌رانه‌ تیروانینه‌کانی خۆیان له‌ به‌رامبه‌ر شیوازگه‌ری ئه‌رکی خستۆته‌ روو. له‌ ره‌ه‌ندی زمانیه‌وه‌ لیکۆلینه‌وه‌کانیان له‌ سه‌ر دیاریکردنی شیوازه‌ جیاوازه‌کان به‌رجه‌سته‌ کردوه‌. یاکۆبسن پێی وایه‌ شیوازگه‌ری ره‌ه‌نده‌کی زمانیه‌ د‌قه‌ کۆلینا تیکستا ئەده‌بیدا (نهیلی، ۲۰۰۷: ۱۰۹). چونکه‌ له‌ رێی دیاریکردنی که‌ره‌سه‌ زمانیه‌کانه‌وه‌ ده‌توانین شیوازی هه‌ر ده‌قیکی ئەده‌بی دیاری بکه‌ین هه‌روه‌ها پێی وایه‌ شیوازگه‌ری هونه‌ره‌ که ژ هونه‌رین قه‌ کۆلینین زمانفانی. قه‌ کۆلینین جوانکاری و زمانی تیدا د‌ ناڤێکدا چووینه‌، تا وی

- ۳- رپررهو (سیاق): ئەو سیاقه یه که دهقه که له خۆیدا هه‌لده‌گریت و له ریی ئەوهوه په‌یام ده‌گات.
- ۴- که‌نالئی په‌یوه‌ندی: ئەو که‌نالیه که په‌یام به‌هۆیه‌وه له نیره‌ره‌وه بۆ وه‌رگر ده‌چیت.
- ۵- کۆد: ئەرکی فه‌ره‌ه‌نگی دروست ده‌کات، پێشی ده‌وتریت ئەرکی پشته‌وه‌ی زمان.
- ۶- په‌یام: مه‌به‌ست و ناوه‌رۆکی ده‌ق ده‌گه‌یه‌نیت که ده‌کریت ئەرکی ده‌ق له خۆ بگریت.

یاکۆبسن بیجگه له وه‌گه‌زانه‌ی له کرده‌ی گه‌یاندن دا خستنیه‌ روو، کار له سه‌ر بابه‌ته زمانیه‌ کان ده‌کات له پیکهاتنی ده‌قدا و باسی چه‌ند مه‌سه‌له‌یه‌کی ریزمانی و ئەده‌بی ده‌کات و به‌یه‌کیانه‌وه گری ده‌دات. ریفاتیر یه‌کیکی تره له و شیوازگه‌رانه‌ی که بۆچوونه‌کانی له سه‌ر شیوازگه‌ری ئەرکی خستۆته‌ روو. سه‌رنجه‌کانی یاکۆبسن بوونه‌ هۆی ئەوه‌ی شیوازگه‌ری ئەرکی له سه‌ر ده‌ستی ئەو سه‌ر هه‌ل‌دات، له پیناسه‌کردنی شیوازگه‌ری ئەرکیدا ده‌ل‌یت: ئەو شیوازگه‌ری ب‌قه‌ کۆلینا کریارا گه‌هاندنی رادبیت ب‌ریکا تیکستا ئەده‌بی، د‌گه‌ل دا‌کۆکی کرن ل سه‌ر ئەوان ره‌گه‌زان ئەوین هاریکاریی د‌که‌ن ژبو به‌رچا‌فکرن و دیاریک‌رنا که‌سایه‌تیا نفیسه‌ری یا داهینه‌ری و سه‌رنجا وه‌رگری (خوانده‌قانی) بۆ لایئ خۆ رادک‌یشت (نه‌یلئ، ۲۰۰۷: ۱۱۴). به‌بۆچوونی ریفاتیر ره‌گه‌زه‌کانی کرده‌ی گه‌یاندن به‌یه‌که‌وه ه‌او‌کاری یه‌کتر ده‌که‌ن له دیاری کردنی شیوازی ده‌قیک هه‌روه‌ها که‌سایه‌تی نووسه‌ر و لایه‌نی داهینه‌ری و سه‌رنج و بۆچوونه‌کانی وه‌رگریش ده‌رده‌خات. له لایه‌کی تریش له لیکۆلینه‌وه‌کانی دا کاری له سه‌ر وه‌رگر خوینه‌ر ده‌کرد، چونکه پێی وا بوو که خوینه‌ری تیگه‌یشتوو و رۆشنی‌ر ده‌توانیت شیوازی ده‌قیک دیاری بکات و بنه‌ما ده‌لالیه‌کانی ده‌ریخات. هه‌ر بۆیه ئەو جو‌ره‌ خوینه‌ره‌ی ناونا بوو «القارئ العمدة» به‌واتای که‌له‌خوینه‌ر یا خوینه‌ری سه‌ره‌کی (تاوری‌ت، ۲۰۱۰: ۱۷۴). به‌مه‌ش توانی بنه‌ما‌کانی شیوازگه‌ری ئەرکی به‌ته‌واوی دا‌بر‌ژیت. به‌شیوه‌یه‌کی گشتی شیوازگه‌ری ئەرکی زیاتر جه‌خت له سه‌ر ئەرکی شیعریه‌تی ده‌ق ده‌کاته‌وه، به‌جو‌ریک پێی وایه ئەرکی ده‌ق شیعریه‌ت و گه‌یانده‌، بنه‌ما شیوازگه‌ریه‌کانی له سه‌ر پیکهاتنه‌ی زمانی ده‌ق و بنه‌ما ده‌ستوریه‌کانی زمان و لایه‌نه‌کانی دروستکردنی شیعریه‌ت تیدا ده‌خاته‌ روو.

۵- شیوازی ناسی ئەرکی له کۆشعر-ی چنار نامیق

له‌م به‌شه‌ی توێژینه‌وه‌که‌دا هه‌ول ده‌ده‌ین له ریی بنه‌ما شیوازگه‌ریه‌کانی یاکۆبسن و ریفاتیر به‌پێی شیوازگه‌ری ئەرکی کار له سه‌ر ده‌قه‌ شیعریه‌کانی چنار نامیق بکه‌ین. یه‌کیک له دیارترین سیمایه‌کانی شیعری ه‌او‌چه‌رخ ئەوه‌یه که ژنان له‌چاو قوناغه‌کانی پ‌یشت‌ری میژووی ئەده‌بی کوردی، رۆلی به‌رچاو ده‌بینن له مه‌یدانی ئەده‌بیاتدا. ژنان له‌ریگه‌ی ده‌قی ئەده‌بییه‌وه هه‌ست و سۆز و

بیری خویان ده گه یه نن، ئەمەش پیگهی ژنان له ناو کردەیی ئەدەبیاتدا دەردەخات. چنار نامیق له کۆتایی سەدەیی بیست له سالانی نەو دە کانهوه بەرهم و دەقه کانی خۆی بۆ دە کاتهوه و له سالێ ۲۰۰۶ کتیبیکی شیعری به ناوی کۆ شیعەر بۆ کردەوه، که له ۶۰ دەقی شیعری پیکهاتوو. له م توێژینهوه یه دا ههول ده دەین به پیتی شیوازگه ری ئەرکی کار له سەر ئەو بهرهمه بکهین و شیوازی شیعره کانی ده ربخهین. به شیوه یه کی گشتی، شیوازناسیی ئەرکی کار له سەر شهش ره گهز ده کات: نیره، وه رگر، په یام، ریره، کۆد، که نالی په یوه ندی. یا کۆبسن له توێژینهوه کانی دا له به رامبه ر هه ر سێ ره گهزی نیره، وه رگر، په یام هه ر سێ جیناوی من، تۆ، ئەوی به کار هی نا. من وه ک نووسه ر، تۆ وه ک وه رگر، ئەو وه ک په یام. هه ر بۆیه هه ر یه ک له وه ره گهزانه ش تابه تمه ندی و خه سلته ی خویان هه یه که ده کریت له ده قه کانی چنار نامیق-دا رهنگ بدەنه وه و ئاماژه یان پێ بکهین.

۵-۱- شیوازناسیی ئەرکی له کۆشعەر-ی چنار نامیق

نووسه ر یان خاوه ن ده ق روۆلی نیره یا گه یه نهر ده بینیت. ده کریت له رپی ده قه کانی وه دیوی ناوه وه و دیوی ده ره وه ی ده قه کانی وه ر بگرین. دیوی ناوه وه ی ئەو بارودۆخه ده روونیه یه که له ناواخی ده قه که ی دا له رپی هه لێژاردنی که ره سه زمانیه کان و جیهان بینی نووسه ره وه لپی بدوین. مارسیل برۆست ده لیت: شیواز وه کو هه ندیک که س بۆ ده چن، رازاندنه وه و چنن نییه هه ره ها مه سه له ی ته کنیکیش نییه، به لکو وه کو رهنگ وایه له وینه دا. ئەمه خاسیه تیکی بینیه که جیهانی تابه ت ئاشکرا ده کات و هه ر یه کیک له ئیمه ئەو خاسیه ته به جیا ده بینن (فضل، ۱۹۹۸: ۹۶). واته هه ر یه ک له نووسه ران جیهانیه کی تابه ت به خویان هه یه که جیهان بینی خویانی تیدا رهنگ ده داته وه. ده کریت له رپی جیهان بینی شاعیر و له رپی هه لێژاردنی که ره سه زمانیه کان له ناو ده قدا به شیوازی نووسه ر بگهین. ئەو قوناغه میژوویی و سه رده مییه ی چنار نامیق تیدا ده ژیت، قوناغیه کی نووی و هاوچه رخه له ئەده بی کوردیدا، به تابه ت له دوای راپه رینی ۱۹۹۱ کۆمه لیک گۆرانکاری بنه رته ی له میژووی گه لی کورددا روویاندا که بوونه هۆی گۆرانی ئەده ب له پالیاندا. شیعری کوردی ئەم قوناغه له قوناغه کانی پیشوو تر جیاوتر بوو له مه ر چه ندین بابه تی تازه و جیهان بینی تازه بابه ته کانی هه لده چنیت. هه ر بۆیه شیعره کانی شاعیر رهنگ ده ره وه ی سه رده مه که ی خۆیه تی و وه ک ژنیکیش بۆ مه سه له کانی ژبان ده روانیت، به تابه ت بۆ مه سه له کانی تابه ت به ژنان کیشه کانی ژنان و وه سفی ژن و به رگر یکردن له خواست و مافه کانی ژنان و جیهان بینی خۆی وه ک نووسه ریک ده رده خات، نه ک وه ک نووسه ریکی ژن و خۆی ده پارێزیت له و جیاوازییه ره گه زییه. ئەمه ش هه لکو و لاوی بیری خۆیه تی که له ریگه ی چینی زمانی و که ره سه زمانیه کانه وه په یام و مه به ستی خۆی بگه یه نیت.

له شیعری «ئەستیره کان نارژینه نیو دەسته کانم» دا بهو جوړه باس له ههستی خوځی و نیگه رانییه کانی ده کات بهرامبه به ژیان و ده لیت:

شه و دره نگان
له پیاسه ی ته نهایی روح ده گه پیمه وه
پیاسه یه ک
به رهنگی عیشق و
به خهنده ی وه ریوم ده چیت
سه پرکه چه ند پر م له سۆز و
به تالم له به خته وه ری (چنار نامیق، ۲۰۰۶: ۱۲۳)

لیره دا شاعیر له رپی به کار هی نانی جیناوی لکاوی «م» که بو «من» ی شاعیر ده گه ریته وه. باس له غوربه ت و ههست کردن به ته نهایی و عه شق و نه بوونی به خته وه ری ده کات. شاعیر له بهرامبه ره ئه وه ههست و سۆزه ی هه یه تی ههست به به خته وه ری ناکات. ئه مه ش بینینی تایبه تی نووسه ره بهرامبه به ژیان و له کو تاییدا هو ی ئه وه مان بو روون ده کاته وه و ده لیت:

به خور په ی دل ی گو لیک ده چم
به بیانوی عیشق
ده ستیک له ژین دایده مالی و
روح و جهسته ی له یه کدی جیا ده کاته وه (چنار نامیق، ۲۰۰۶: ۱۲۴)

شاعیر وه ک ژنیک خوځی له ناو هه زاران ژنی تر دا ده بینیته وه که به بیانوی عیشقه وه کو ژران و سته میان ده ره هق کرا. بو یه شاعیر ترسی له مینه بوونی خوځی هه یه له بهرامبه ره ئه و داب و نه ریته ی له کو مه لگادا هه یه.

ده ربړین و هه لېژاردنی که ره سه زمانیه کان هو کار یکی تری توانستی نووسه ری ده قن که ده توانیت له رپی ده ربړینه وه په یامی خوځی بگه یه نیت. له شیعری «گه مه کانی من و بیکاتشو» دا ده لیت:

په موه به فری موحیه تم
به په نجه ره ی روحتدا دا و
پیت نه زانیم (چنار نامیق، ۲۰۰۶: ۷۹)

هه لېژاردنی وشه ی «په مو» له گه ل «به فر» گونجان دنیکی دروست کردووه. له رووی رهنگ و گه رمیه وه، شاعیر ههستی گه رم و سپی پاکی به په مو چواندووه و له ته ک وشه ی به فردا لیکتی دا ون. ئه مه ش هارمۆنیا و شیعرییه تی به ده قه که به خشیوووه. له ده قیکی تریدا ده لیت:

سهر په نجه کانت پر کردم له ئه ستیره
وه لئی

دورگه ی چاوه کانم

ئاسمانیکی بی ساماله (چنار نامیق، ۲۰۰۶: ۹۷)

لیږه دا وشه ی «بی ساماله» ی هه لېژاردوه له جیاتی «پرگریان، پرهو» واته چاوه کانی روون و سامال نییه که ئه مهش ئه و شیوازیه شاعیر له رپی هه لېژاردنی که رهسه زمانیه کانه وه په پیره وی لیکردوه. له رووی یاسا ریزمانی و لادانه زمانیه کانه وه ده بینین به شه کانی ئاخاوتنی وه ک ناو، جیناو، هاوه لئاو و کار. هه موو ئه مانه ی به جوړیک به کارهیناوه که شیعریه تی دروست کردوه. لادانه کانیسی له هه ر سی ئاستی دهنگ و وشه و رسته دا به دی ده کریت؛ هه روه ک له ده قیکیدا ده لیت:

هه موو سالیک ئه م ده مانه

گه مه م به شادی و

پیکه نینم به گریان و

گریانم به پیکه نین دئی ... (چنار نامیق، ۲۰۰۶: ۱۱۲)

له م نمونه یه دا له رپی هه لېژاردن و دووباره کردنه وه ی وشه کان و کرتاندنی کاری «دئی» له نیوه ی دووهم و سییه مدا جوړیک له گه مه ی زمانی به کارهیناوه که هه م شیعریه تی به ده قه که به خشیه و هه میش توانای نووسه ر دهرده خات له چوڼیه تی به کارهینانی وشه کان. شاعیر له جیاتی ئه وه ی بلیت «گه مه م به شادی دئی، پیکه نینم به گریان دئی، گریانم به پیکه نین دئی» ته نه ا یه ک جار و له کوټایی نیوه ی سییه م کاری «دئی» ی به کارهیناوه و خوئی له دووباره کردنه وه ی کاره که پاراستوه. ئه مهش توانای نووسه ر دهرده خات له و شیوازیه ی به کاری هیناوه له شیعره کانیدا.

۵-۲- وەرگر

مه به ست لئی که سی به رامبه ره یا قسه بوکراوه. ره گه زیکي گرنکه له کرده ی گه یاندندا؛ چونکه ئه گه ر که سیک نه بیت قسه ی بو بکریت ئه و کرده یه روو نادات، هه روه ها ئه و په یامه ی له رپی نیره وه ده گاته بو نیردراو تاییه تمه ندی خوئی هه یه و ده بیت له گه ل ئاستی به رامبه ردا بگونجیت. دیاره ئه و په یامه ی ده گاته بو نیردراو به و شیوازیه زمانی و ئه ده بییه، به و زمان و فورمه تاییه تییه پیشکشی بو نیردراو ده کریت که بو نیردراو په سه ندیه تی و له گه ل توانا ئه قلی و گرنکیدانه روشنبیری و پیوستیه هه نوو که ییه کانی ده گونجیت (عه بدولا، ۲۰۱۰-۲۰۱۱: ۳۹)؛ هه ر بو به تیگه یشتنی بو نیردراو له که سیکه وه بو که سیکي تر به پیی ئاستی روشنبیری و خوینده واری و تمه ن و جوړی که سه کان له هه موو بواره کانه وه جیاوازه. بو نیردراویش ته نه ا یه رکی چیژلیبینین

نابینیت، به لکو ئاستی به شداری کردنیشیه تی له چۆنیه تی به رهه مهینانی دهق، ئەمهش ده که ویتته ناو پرۆسه ی ره خه وه و له وپوه ئه رکی ره خه گر پهیدا ده بیت. له شیعره کانی چنار نامیق دا ئه وه ی بهرچاو ده که ویت، بهردهوام له گه ل که سی بهرامبهردا له گفتوگۆدایه. وه ک ئه وه ی بهردهوام بۆ «تۆ» ی گوینگر ده نوسیت و ده یه ویت له رپی ده قه کانیه وه «تۆ» ی خوینهر یا وه رگر هۆشیار بکاته وه به وه ی ده یه ویت له ناخیدا ده ربهرپیت، ههروه ک ده لیت:

که رویشتی بیره وه ربیه کانم جیبیله
شهری روژگارم پی ناکریت (چنار نامیق، ۲۰۰۶: ۶۹)

لیره دا شاعیر له گه ل بهرامبه ره کهیدا ده که ویتته گفتوگۆ، به وه ی دوا ی رویشتنی بیره وه ربیه کانی به جی بهیلیت، ئاگاداریشی ده کاته وه له وه ی ناتوانیت به ته نیا شهری روژگار و له بیرنه کردنی بیره وه ربیه کانی پی بکریت.

ههروه ها زۆربه ی شیعره کانی رووی له بهرامبه ر و گوینگره، گوینگریک که ئاشنایه پی و له ناخی تیده گات، ههروه ک ده لیت:

مه به ژان و شوین زا کیره م مه که وه
زه مه نیکه
رپی مالی خۆم و تۆ و ئارامیم ون
کردوو ه...! (چنار نامیق، ۲۰۰۶: ۷۰)

شاعیر که سی بهرامبه ر به جۆریک نیشان ده دات که له بیره وه ربیه کانیدا بوونی هه یه و ئاشنایه پی، ئەهه رچی بوونی خه م و په ژاره یه بۆ ژیان ی. له ده قیکی تریدا ده لیت:

ئێواره یه ک له بیده نگیدا خۆی ده خواته وه و
شه ویش زمانی لال ده بیت
به ئاوا بوونم لیل مه به و
به مه حزوونیم ئاگر له ناخت بهر نه بیت (چنار نامیق، ۲۰۰۶: ۴۹)

شاعیر وشه و دهسته واژه کانی به جۆریک هه لبژاردوو ه که له گه ل یه کتر گونجان دوونی و پیکه وه جۆریک تیگه یشتن لای خوینهر دروست ده که ن، بۆ نموونه «زمان لالی» ی داوه ته پال شه و له کاتی کدا زمان ئەندامیکی جهسته ی مروقه و که مه به سستی «ئه و» ی گوینگره یا ئەو که سه ی ده بدوینیت، «لیل بوون» ی به کاره ی ناوه که مه به ست لپی شه ژانی باری ده روونی بهرامبه ره، واته به دوور که وتنه وه له بهرامبه ره که ی، داوا ی لیده کات خه م داینه گریت و به لایه وه ئاسایی بیت. لیره دا وشه و دهسته واژه کانی به جۆریک به کاره ی ناوه که خوینهری ئاسایی به وردبوونه وه له ده قه که دا لپی تیبگات. نه ک خویندنه وه یه کی ئاسایی، ئەمهش توانای خوینهر ده رده خات. به

شێوهیهکی گشتی نووسەر به جۆریک دهقه کانی داریشتوووه که وهرگر به شداری له په یامه کانی بکات و را و سه رنجی هه بیته ههروه ها بو نیردراو له ههست و بیرى خۆی ئاگادار ده کاتهوه، ئەمهش له ریگای هه لێژاردنی ده برینیکى جوان و سه رنج را کیش له دهقه کانیدا.

۵-۳- په یام

مه بهست له په یام ئەو ناوه روکه شیعییهیه که دهق له خۆیدا هه لێگرتوووه. واتا شاعیر بیر و ههسته کانی له رپی که رهسه کانی زمانه وه ده رده بریت، هه ریه که له و بیرانهش له مێشکی نووسەر یا شاعیره وه هه لقوولاون و زاده ی بیرى نووسه رن. ناوه روک و په یامی شیعی به پپی تیور و قوناغه ئەده بییه کانیش جیاواز بووه و هه میشه جیی بایه خى لیکۆلەر و نووسه ران بووه، ئەمهش هه ر له یونانییه کانه وه تا ئەمرۆ قسه و باسی زۆری له باره وه کراوه. ناوه روکی شیعی کوردی هاوشیوه ی ئەده بی جیهانی به چهند قوناغیکى جیا جیا تیپه ر بووه، که ره نگه ره وه ی سه رده مه که ی خۆی بووه. به سه رنجدانیکى ورد له و گۆرانانه ی به پپی قوتابخانه ئەده بییه کان به سه ر شیعی کوردیدا هاتوووه ده مانگه یه نیته ئەو ئەجامه ی که شیعی کوردی له هه ر سه رده میکدا ره نگدانه وه یه کی راسته قینه ی بیر و باوه ر و جۆری تیگه یشتن و تیروانینی شاعیر و بارودۆخى سه رده مه که ی خۆی بووه و به دهنگ ئەو گۆرانانه وه هاتوووه که به سه ر لایه نه جۆربه جۆره کانی ژیا نی ئەو سه رده مه دا هاتوووه و توانیویه تی گیانی ئەو سه رده مه ده بریت که تییدا ژیا وه. دیا ره ئەمهش به لگه ی ئەوه یه که شیعی کوردی له کاروانی په ره سه ندن و نویبونه وه ی شیعی ده هه میشه توانیویه تی شان به شانى ئەو گۆران و په ره سه ندانه به رپوه بروات که له هه ر قوناغیکدا گۆران و په ره سه ندى لایه نه جۆربه جۆره کانی ژیا نی میلله ت دروستی کردوووه (سابیر، ۲۰۰۶: ۴۵۷). که واته له هه ر قوناغیکدا بوو بیت ئەده ب گوزارشتی له و بارودۆخه کردوووه که تییدا له دایک بووه. له قوناغی ژیا نی چنار نامیق یشتا که قوناغی ئیستا و چهند سالی رابردوووه، ژیا نی میلله تی کورد به جۆریک بووه جیاواز له قوناغه کانی پپیش خۆی. زیاتر بابه ته کانی نیشتیمان و وه سفی سروشت و کیشه و ما قی ژن و خۆشه ویستی و دلدا ری و غوربه ت و بیه ووده یی له شیعی ره کانیدا ده بینرین.

شاعیر له رپی دهقه شیعی ره کانیه وه ده یه ویته په یامی شاعیرانه ی خۆی بگه یه نیت به به رامبه ر. شاعیر جیاواز له شاعیره کانی تر، وه سف و ستایشی نیشتیمان و سروشتی کوردستان ناکات، به لکو کاتیک باسی ده کات وه ک هاو نیشتیمانیه ک خه می جوگرافیا و بوونی نیشتیمانه که یه تی ههروه ک ده لیت:

له مهمله که تیکه وه هاتووین

بئ ناو نیشان له جوگرافیای بووندا (چنار نامیق، ۲۰۰۶: ۴۹-۵۰)

لیره خەمی شاعیر خەمی مەملە کەت و زێد و نیشتمانییە تیکە جوگرافیا و سنووریکی دیاری
کراوی نییە هەر وەها لە دێرێکی تردا دەلیت:

وەرزە کانی تەمە نیشم

چوون نیشتمانی داگیرکراوم لەت لەتە (چنار نامیق، ۲۰۰۶: ۱۴۵)

ئەگەرچی نیشتمان سنووریکی نییە، لە هەمان کاتیشدا داگیرکراوە؛ هەر بۆیە شاعیر وەرزە کانی
سالی هاوشیوەی نیشتمانی کە لەت لەت و پارچە پارچە یە. یە کێکی تر لەو پەيامانە ی شاعیر
دەبەوێت لە رێی دەقە کانییە وە بیگە یە نیت، باسی ژن و کیشە کۆمە لایە تییه کانی ژنە. شاعیر وە ک
ژنیک لە بارودۆخی ژن تیدە گات، چونکە خۆی لە رەگەزی ئەوانە، لەو قوناغە شدا هیشتا ژنان بە
هۆی کیشە ی کۆمە لایە تییه وە دەچە و سینرێنە وە و بە تەواوی ئازاد نەبوون.

لە یە کێک لە دەقە کانییدا دەلیت:

هیشوو خەندە کانیان ناردینە دورگە یە ک

ئارامی پە ی پێ نابات

لە کیشوهری دەروونمانا هیوا کانیان سپاردینە دۆزە خ و

دەروازە ی خۆشبه ختیان لێ کلۆم کردین

بە تۆمە تی عیشق مە حکوم کراين

بەر لە وە ی تاریکی دا بی چاوانیان لێو کردین لە لم

تەمە نمان سپاردە بیابان (چنار نامیق، ۲۰۰۶: ۱۴)

شاعیر وە ک رەگەزی مێ دەدوێت و باس لەو نەهامە تییه دە کات کە لە کۆمە لگای کوردیدا
رۆوبە رۆوی مێ دەبیتە وە هەر لە کاتی لە دایک بوونە وە. بە تۆمە تی عیشق مە حکوم دە کرین و بە
ناوی پاراستنی نامووسە وە گوێیان پەر دە کریت بە وە ی ژن و نامووسی خانە وادە یان بە ندە بە پاکي
ئەوانە وە. لە دە قێکی تردا جوانتر ئەمە رۆون دە کاتە وە و دە لیت:

بە خورپە ی دلێ گولێک دە چم

بە بیانووی عیشق

دە ستیک لە ژین دایدە مالی و

روح و جەستە ی لە یە کدی جیادە کاتە وە (چنار نامیق، ۲۰۰۶: ۱۲۴)

لیرە دا تا ژنیک بە هیوا و خواستە کانی دە گات، دە یان ژنی تر دە کوژرین و ستمیان دە رهه ق
دە کریت، ئەمە ش بابە تیکە لە هە ناوی کۆمە لگای کوردیدا بوونی هە یە و شاعیر لە رێی پە یامی
شاعیرانە یە وە دە یە ویت، ئەو حە قیقە تانە دە ربخات و کۆمە لگای لێ هۆشیار بکاتە وە. نامۆ یی لە

ژیان له بوون به شیکې تری شیعره کانی پیکده هیئیت. شاعیر زور جار گومانی ههیه و به بی ئومیدیهه وه له ژیان دهروانیت و ده لیت:

له دوو چاوی کوتریکې نابیناوه دهروانمه،
گوپسه بانه تاریکه کانی روژگار (چنار نامیق، ۲۰۰۶: ۶۰)

لیره دا شاعیر ههروه ک کوتریکې نابینا که چهنده بی دهسه لاته به رامبهه به ژیان، سهیری مه نزلې ژیانی ده کات، سهیری کوچه یه ک ده کات که له تاریکی روژگاردای بوی جی ماوه.

۵-۴- کؤد

هه موو ئه و وشه و دهسته واژانه وه ده گریته وه که نووسه ر یا نیردراو له و دیو سنووری زمانیهه وه به کاریان ده هیئیت. ئه مهش ئه رکی فرههنگی وشه کان دهرده خات که شاعیر یا نووسه ر بو چ مه به ستیک به کاریان ده هیئیت، ئایا بو مه به ستی فرههنگی خوین به کارهاتوون یا بو مه به ستی جوانکاری و رهمز و خواستن و لیکچواندن به کاریهیناون. له دهقه کانی شاعیردا که رهسه کانی زمان بو مه به ستی جیا جیا به کارهاتوون؛ له وانه:

ئارامیت نه کرد به سابات
ته مهنت ئه نفال کردم و
هوشم په ی به ریگام نابات (چنار نامیق، ۲۰۰۶: ۸۱)

لیره دا وشه ی «ئارامی» وه کو چه تریک به کارهیناوه که ببیته هوی ئاسوده یی و به خته وه ری. ههروه ها وشه ی «ئهنفال» وه کو رهمزیکې میژووی به کارهیناوه که له میشکی تاکی کورددا وه ک بیره وه ریبه کی ناخوش تومار بووه و به مانای داگیرکردن و له ناو بردن و جینوسایدکردن هاتووه. لیره دا ته مه نی شاعیر به ده ست که سی به رامبهه وه له ناوچووه. یا له ده قیکې تریدا ده لی:

که سیبه رت به لای شه وگاردای تیپه ری
نیگه رانی روخساری روژی داپوشی
ئیدی بازیک به سه ر شانما نه نیشته وه و
ئسته تیره کانی سه ر په نجه م
کوژانه وه و

شیعره کانم له تاریکیدا دهنووسی (چنار نامیق، ۲۰۰۶: ۹۵)

وشه ی «باز» وه ک رهمزیکې ئه فسانه یی بو مه به ستی خووشی هینان به کارهاتووه، ئامازه یه به و «بازه» ی که له سه ر شانی هه ر که س بنیشیته وه ده بیته پاشا و خووشی بو ده هیئیت، به لکو به پیچه وانه وه روژگاری رهش و تاریک کردووه. هه ر له و دهقه دا (نیگه رانی روخساری روژی داپوشی)، ده شی «روخساری روژ» مه به ست لئی دهموچاوی وه ک روژ رووناک و دره وشاوه بیت،

واته «رۆژ» خواستن بیټ و بۆ دوور له واتای فرههنگی خوێ به کارهاتوووه که مه بهست لیی ئه وه یه روخساری وه ک خۆر جوان و دره وشاوه یه.

له ده قیقی تر دا ده لیت:

لیزه تا گولیک ده پشکووی

ده یان دارچناری سهوز

پرچه کانیا ن با ده پرنی (چنار نامیق، ۲۰۰۶: ۱۶)

وشه کانی «دارچنار، با» بۆ واتای فرههنگی خوێان به کارهاتووون، به لکو خواستن. «دارچنار» مه بهست لیی ره گه زی می یه، به هووی وشه ی «پرچ» که له گه ل ژن یان ره گه زی می به کار دیت. ههروه ها «با» بۆ ره گه زی نیر به کار دیت که نیشانه ی هیز و ده سه لاتی پیاوه. له ده قیقی تریدا به هه مان شیوه خواستنی به کارهیناوه و ده لیت:

من و له ته مانگیکی ره شپۆش

که هاتینه ئه م ههواره پر ته لیسمه

دوو شازنی شوشه یی بووین (چنار نامیق، ۲۰۰۶: ۸۷)

لیزه دا «له ته مانگیکی ره شپۆش» مه بهست لیی ژنیکی بی هاوسه ره، چونکه ئه و ژنه ی بی هاوسه ره ده مینیتته وه ره شپۆشه، واته دوو شازنی ناسک وه ک شوشه و جوان وه ک مانگ بوون. لیزه دا شاعیر وشه ی مانگی بۆ دوور له واتای فرههنگی خوێ به کارهیناوه. له ده قیقی تر دا ده لیت:

شه مشه مه کویره یه ک ده بیوت:

شه وان که گیتی کویر ده بیټ

تیروانینم ته لخ ده بیټ (چنار نامیق، ۲۰۰۶: ۹۲)

وشه ی «شه مشه مه کویره» بۆ که سانی تاوانبار و خراپ به کارهاتوووه که زۆر به ی کات له شه واندا کاره کانی ئه نجام ده دات، به رچاوی تاریک ده بیټ و هه ر بریاریک بیه ویټ ده دات. به مه ش وشه که بۆ دوور له واتای فرههنگی خوێ به کارهاتوووه، لیزه وه شاعیر له ریی هه لیزاردن و به کارهینانی ئه و وشانه توانیویه تی مه به سستی خوێ به خوینهر بگه یه نیټ.

۵-۵- سیاق

ئه و ریگه و ریچکه یه یه که کرده ی گه یانندن پیدایه تی بهر ده بیټ و به هووی ئه وه وه شاعیر په یامی خوێ ده گه یه نیټ. زمان له سیاقدا ئه رک ده بینیت، سیاقیش ئه و ئه رکه یه ئه و کاته ی زمان ده بیټه هیما بۆ ئه وه ی گوزارشت له و شتانه بکات که مه به ست ئه وه یه هه والیک له باره یانه وه بدریت. ئه و کاته ی هه وال گه یانندن ده بیټه ئه رکی سیاق (عه بدولا، ۲۰۱۰-۲۰۱۱: ۴۳). له شیعه کانی چنار

نامىق دا بە جۆرۈك سىياقى ھۇنراۋە كانى رېك خستووۋە كە لە گەل مە بەست و پەيامە كەيدا بگونجيت.

شاعير لە بە كېك لە دە قە كانيدا دە لېت:

نەنكە بە پەنجە چرچە كانى

تەمەنى خۆى دە رېسا

لۆچى رومە تە كانى دە خويئندە ۋە

دە فئەرى سېى پرچە كانى دە پشكنى

تەنھا ئەم دە ستە ۋاژەى تېدا بوو

(رېسە كەم مە كەنە خورى) (چنار نامىق، ۲۰۰۶: ۸۷)

شاعير لە رېى ئەو سىياقەى دارشتنى كەرەسە زامانىيە كانى تېدا رېك خستووۋە، دە يە ۋېت پەيامى ژانەى خۆيمان پى بلىت، دە يە ۋېت بلىت: ژنان ھەرچەند بە تەمەن بن بە لام ھېشتا دە يانە ۋېت سەربەرز بژين. ژنان لە كۆمە لگاي ئيمە تىكۆشەر و خەمخۆرن، چرچى دەست و لۆچى رومەت و تالى سېى پرچيان ھەمووى چىرۆكن و ھەر بە كەيان كۆلە كەى چەندىن خەمە و بە درېژايى ژيانى ئەو خورىيە يان رېساۋە، بۆيە مە كەنە ۋە بە خورى تىكپە لگيشە لە گەل پەندىكى كوردى، بە لام پەندە كە خۆى «دركە» يە و واتايە كى راستە ۋە خۆى نەداۋە بە دەستە ۋە، بە لكو لە تەۋاۋى دە قە كە ۋە واتا كەى ۋە رەدە گرېت و بە ۋا واتايەى (دۋاى ماندوۋوبوون بە ئىشېكە ۋە، كە خەرىكە كۆتايى دېت و بەرە ۋە تەۋاۋوبوون دە چىت، ئىشە كەم لى تىك مەدەن لە سەرەتاۋە دەست پى بكمە ۋە). ئەمەش ھەر ئەو سىياق و رېككە ۋە تەنە يە كە لە دە قە كە دا لە خۆى گرتوۋە.

لە دە قېكى تىدا دە لېت:

ساتى دېت تۆش ئۇغر دە كەيت

ۋە كو سە فەرى كاتە كان

كەس نالى ئۇغرت خېر بېت (چنار نامىق، ۲۰۰۶: ۹۱)

شاعير ساتى رۆيشتنى ئەو كەسەى دە يە ۋېنېت، ۋە كو ئەو كاتانە يە كە كەس نالىت رۆيشتنت يا سە فرت خېر بېت (ئۇغرت خېر بېت) نزاىە كە كاتىك كە سىك سە فەر دە كات يان لە شوپىنېكە ۋە بۆ شوپىنېكى تر دە رۋات، بۆى دە كرېت، بە لام سە فەر و رۆيشتنى ئەو جياۋازە و كەس نزاى خېرى بۆ ناكات.

۵-۶- كە نالى پە يۋەندى

ئەو ھۆكارە يە كە نووسەر يا نېرەر دە يە ۋېت لە رېى ئەو ۋە پە يامە كەى بگە يە نېت، ئەو ھۆكارەش دە كرېت لە رېى شىعەر يا ژانرە كانى پە خشان بېت. ھەر ۋەھا لە ناو ئەو ژانرانە شدا نووسەر چ جۆرە

زمان و شیوازیک هه‌لده‌بژیریت، به واتایه‌کی تر شاعیر به چ شیوه‌یه‌ک دهق و په‌یامه‌که‌ی ده‌گه‌یه‌نیتته خوینەر و خوینەریش تا چ ئەندازەبەك له مانا و مه‌به‌سته‌کانی نووسەر تیده‌گات. به شیوه‌یه‌کی گشتی شاعیر جوړه زمانیکی به‌کاره‌یناوه که له‌گه‌ل ئاستی خوینەر‌دا بگونجیت، به جوړیک بو خوینەری ئاست به‌رز و ئاست نزم ده‌شین. زور جار که‌ره‌سه‌کانی زمانی به‌جوړیک هه‌لبژاردوون و به‌یه‌که‌وه گونجاندوونی که‌سیمای شیعرییه‌تی له‌خو‌گرتوو و پله‌ی شیعرییه‌تیان به‌رزکردوته‌وه. له‌وانه‌ش (هیوای نیژراو، په‌موی به‌فر، سه‌فه‌ری کاته‌کان، ئاو‌کوچی کرد). ئەمانه هه‌ریه‌که‌یان به‌جوړیک له‌ناو ده‌قه‌کاندا به‌کارهاتوون که‌توانا و سه‌لیقه‌ی شاعیر پیشان ده‌ده‌ن. هه‌روه‌ک له‌یه‌کیک له‌ده‌قه‌کانیدا ده‌لێت:

سه‌یره‌په‌نجه‌ی دره‌خته‌کان
له‌گه‌ل ئەم زریانه‌شیتته‌دا
چون هه‌لده‌کا (چنار نامیق، ۲۰۰۶: ۹۳)

«په‌نجه‌ی دره‌خته‌کان، زریانه‌شیت» و هه‌ریه‌که‌له‌م ده‌سته‌واژانه، به‌جوړیک رینکی خستوون و گونجاندوونی به‌یه‌که‌وه که‌وینه‌یه‌کی شیعری جوانیان دروستکردوو. په‌نجه‌ی دره‌خته‌کان مه‌به‌ست لێی «گه‌لا و لقی دره‌خته» و زریانی شیت مه‌به‌ست لێی «زریانیکی به‌هیز». هه‌ریه‌که‌له‌وانه‌ش خواستن و بو‌واتای فه‌ره‌نگی خو‌یان به‌کارنه‌هاتوون و له‌بنه‌ره‌تیشدا مه‌به‌ست لێیان مرۆقه، مرۆقیکی هیدی و هیمن که‌زیاتر مه‌به‌ستی ره‌گه‌زی مییه، له‌گه‌ل مرۆقیکی توره و شه‌رانی که‌شانازی به‌هی‌زو بازووی خو‌ی ده‌کات که‌مه‌به‌ستیش لێی پیاوه، چون‌پیکه‌وه هه‌لده‌کن و ده‌گونجین. له‌ده‌قی «له‌مینای دل‌تا مه‌منیژه، ئیدی گوله‌مینا ناگرم» وه‌ک ناونیشانیکی سی‌جار دووباره‌به‌کاریه‌یناوه‌ته‌وه. ئەمه‌ش وه‌ک سوربوون و جه‌خت کردنه‌وه‌یه‌له‌سه‌ر شتیک که‌ده‌یه‌وێت له‌به‌رامبه‌ر بگه‌یه‌نیت که‌هیچی تر بو‌ی گرنگ نییه و نایه‌وێت له‌گول‌دانی باخی ئەودا بژیت، هه‌روه‌ک ده‌لێت:

له‌مینای دل‌تا مه‌منیژه
ئیدی گوله‌مینا ناگرم
نه‌خه‌م له‌ئامیزم ده‌گریت
نه‌له‌دلی گه‌وره‌ی هیچ ده‌ریایه‌کدا
جیم ده‌بیته‌وه
سه‌رنجی بی‌هه‌ودیم ده
تا کویم ده‌با و
له‌کویدا ده‌مگێریتته‌وه (چنار نامیق، ۲۰۰۶: ۱۰۹)

شاعیر له رېی هه لېژاردنی که ره سه زمانیه کان و پیکه وه گونجانندی دهسته واژه کان، ده یه ویت باسی بی ئومیدی خوی بکات لای به رامبه ره که ی، که مه به ست لپی خوشه ویسته، به هوی خوشه یستیه وه به ره و بی ئومیدی و ره شینی ده چیت. به و شیوه یه له رېی ئه و ره گه زانه ی که کرده ی گه یانندیان له ده قه کانی چنار نامیق دا پیک هیناوه، ده کریت له شیوازی شیعره کانی بگه یین، به وه ی نیره له رېی هه لېژاردنی که ره سه زمانیه کان و ریکه ستینیان له ناو سیاقیکی زمانیدا له رېی که نالیکی شیعریه وه که شیعریه ت له خو ده گریت په یامی خوی به خوینهر بگه یه نیت.

۶- ئه نجام

شیوازاناسیی ئه رکی یه کیکه له و ناراستانه ی کار له سه ر ده ق ده کات. به جوړیک کار له سه ر «فۆرم، په یام، سیاق» ده کات و هه ر یه کیکیشیان ئه رکی تایبه ت به خو یان هه یه. به واتایه کی تر شیوازگه ری ئه رکی نرخ و به ها بۆسه رجهم پیکه اته کانی ده ق و نیره و وه گر داده نیت. له شیعره کانی ئه م شاعیره دا هه ر یه که له «فۆرم، په یام، سیاق» به جوړیک ریکه خراون که سه رنجی خوینهر راده کیشن، به جوړیک خوینهر خویندنه وه ی جیا جیا بۆ ده قه کانی بکات. شاعیر له رېی هونه ره کانی «ره مز، خواستن، درکه» و هونه ری لادان له ده ستور و یاسا زمانیه کان و هه لېژاردنی که ره سه زمانیه کان، توانیویه تی پله ی شیعریه تی ده قه کانی به رز بکاته وه. له لایه کی تره وه شاعیر جیهان بینی تایبه ت به خوی هه یه، جیاواز له شاعیرانی تری قوناغه که ی ناوه روک و مه به ستی شیعره کانی زیاتر غوربه ت و ستم کردن له ژن و خوشه ویستی و بیهوده یی و خه می نیشتمان بابته تی سه ره کی شیعره کانیه تی. شیوازاناسیی ئه رکی ته نیا له روانگه ی ئه و بنه مایانه ی تایبه ت به خوی شیوازی نووسه ر و شاعیران دیاری ده کات؛ بویه له م توژیینه وه یه دا ئه مه په یرو و کراو و ته نیا له و چوارچیه یه شیوازی شاعیر به نمونه شیعریه کانی روون کراوه ته وه و خراوه ته

منابع

کوردی:

- ئه‌حمەد، سافیه محەمەد. (٢٠١٤). *شێوازی شیعرە کوردییە کانی پیربأل مه‌حمود*. هه‌ولێر: چاپخانه‌ی رۆژه‌ه‌لات.
- بو‌حسون، حسن. (٢٠٠٤). «شێوازگه‌ری و ده‌قی ئه‌دبی». و. هیمداد حوسین. کاروان، ژ. ١٨٦.
- بو‌قره، نعمان. (٢٠١٦). *ئاراسته‌کانی زمانه‌وانی نوێ*. و. نه‌ریمان عبدالله خۆشناو. هه‌ولێر: چاپخانه‌ی رۆژه‌ه‌لات.
- چالی، شه‌عبان شعبان. (٢٠٠٨). *شێوازی شیعره‌ی جزیری*. هه‌ولێر: چاپخانه‌ی حاجی هاشم.
- سابیر، په‌رێز. (٢٠٠٦). *ره‌خنه‌ی ئه‌ده‌بی و مه‌سه‌له‌کانی نوێکردنه‌وه‌ی شیعره‌ی کوردی*. هه‌ولێر: ده‌زگای ئاراس.
- سه‌جادی، به‌ختیار. (١٣٩٦). «لیکدانه‌وه‌ی شێوازاناسانه‌ی قوتابخانه‌کانی روانگه‌ و کفری: به‌ سه‌رنجدان به‌ شیعره‌ی شێرکو بێکه‌س و له‌تیف هه‌لمه‌ت». *پژوهشنامه‌ی ادبیات کردی*، س. ٣، ژ. ٤، ل. ١٤٢-١٧٦.
- عه‌بدو‌للا، ئیدریس. (٢٠١٢). *شێوازگه‌ری*. هه‌ولێر: چاپخانه‌ی مناره.
- . (٢٠١٠-٢٠١١). *شێواز و شێوازگه‌ری*. هه‌ولێر: چاپخانه‌ی مناره.
- ماضی، شکره‌ی عزیز. (٢٠١٠). *تیۆری ئه‌ده‌ب*. و. سه‌ردار ئه‌حمەد گه‌ردی. هه‌ولێر: چاپخانه‌ی ماردین.
- هه‌ژار، عه‌بدو‌لره‌حمان شه‌ره‌فکه‌ندی. (١٣٩١). *هه‌نبانه‌ بۆرینه*، چ. ٨. ته‌هران: سروش.
- نامیق، چنار. (٢٠٠٦). *کو‌شێعر*. هه‌ولێر: ده‌زگای ئاراس.
- نه‌یله‌ی، نعمت الله حامد. (٢٠٠٧). *شێوازگه‌ری تیۆری و پراکتیکی*. ده‌وک: چاپخانه‌ی سپیریز.

عه‌ره‌بی:

- ارسطو. (١٩٧٩). *الخطابه*. ت: عبدالرحمن البدوی. بیروت: دارالقلم.
- ابن منظور. (١٩٧٩). *لسان العرب*. عبدالله علی الکبیر و محمد احمد حسب الله و هاشم محمد الشاذلی، القا‌ره: دارالمعارف.
- الحمداوی، جمیل. (٢٠١٦). *نظریه‌ی الأجناس الأدبیة: مکتبه‌ المثقف*.
- المسدی، عبدالسلام. (١٩٨٩). *الأسلوبیة والأسلوب*، ط. ٣. القا‌ره: دارالعربیة للکتاب.
- بن حمو حکمه. (٢٠١١-٢٠١٢). *البنیات الأسلوبیة الدلالیة فی دیوان (لا شعر بعدک) للشاعر سلیمان جوادی*. رساله‌ی الماجستیر، جامعه‌ی ابوبکر بلقا‌ید، تلسمان، الجزائر.
- بیرجیرو. (١٩٩٤). *الأسلوبیة*. منذر عیاشی، ط. ٢. حلب: مرکز الأ‌نماء الحضاری.
- بلیث، هنریش. (١٩٩٩). *البلاغه‌ و الأسلوبیة*. ت: محمد العمری. بیروت: افریقیا الشرق.
- بن ذریل، عدنان. (٢٠٠٠). *النص و الأسلوبیة*. دمشق: اتحاد الکتاب للعرب.
- تاویریت، بشیر. (٢٠٠٩). *الحقیقه‌ الشعریة*. اربد: عالم الکتاب الحدیث.

- سلدن، رمان. (۱۹۹۸). نظرية الأدبية المعاصرة. جابر عصفور. القاهرة: دارالبقاء.
- سليمان، فتح الله احمد. (۲۰۰۴). الأسلوبية مدخل نظري ودراسة التطبيقية. القاهرة: مكتبة الآداب.
- عياشى، منذر. (۲۰۰۲). الأسلوبية وتحليل الخطاب، ط. ۲. حلب: مركز الانماء الحضارى.
- مصلوح، سعد. (۱۹۹۲). الأسلوب دراسة لغوية الاحصائية، ط. ۳. القاهرة: عالم الكتب.